

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 5 ΜΑΪΟΥ 1927

ΠΡΟΕΔΡΙΑ Κ. ΖΕΓΓΕΛΗ

Ἀνακοινοῦται ἐπιστολὴ τοῦ κ. Γ. Στρέϊτ παρακαλοῦντος ὅπως ἀναβληθῆ ἡ δεξιῶσίς του ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, διότι εἶναι ἠναγκασμένος ν' ἀναχωρήσῃ ἐπειγόντως.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΕΛΩΝ

Ὁ κ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ ἀνακοινοῖ περὶ ἀνεκδότων ἐγγράφων ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς Βιέννης ἀναφερομένων εἰς τὸν *Καραϊσκάκη*.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ. — Τὸ ἐν Βελιγραδίῳ συνέδριον τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν, ὑπὸ κ. *Δημητρίου Π. Παππούλια*.

Ἡ προκειμένη ἀνακοίνωσις περὶ τοῦ ἀπὸ τῆς 11^{ης} μέχρι τῆς 16^{ης} Ἀπριλίου ἐ. ξ. συγκροτηθέντος ἐν Βελιγραδίῳ δευτέρου διεθνoῦς συνεδρίου τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν¹ γίνεται κατ' ἐκφραστῆσαν ἐπιθυμίαν τοῦ προεδρείου τῆς Ἀκαδημίας, ὅπερ προκειμένου περὶ συνεδρίου ἀφορῶντος εἰς ἐπιστημονικὴν κατεύθυνσιν, ἣτις κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρει τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐλληνικῆς Ἀκαδημίας, ἐνόμισεν ὅτι αὕτη πρέπει νὰ καταστῇ ἐνήμερος τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ ἐκεῖνῳ γενομένων.

Α΄.

Τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγκροτήσεως διεθνῶν συνεδρίων εἰδικῶν διὰ τὰς βυζαντινὰς σπουδὰς ἔσχεν ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βουκουρεστίου καθηγητῆς τῆς ἱστορίας κ. Jorga, ὅστις τὴν σύγκλησιν τοιοῦτου συνεδρίου προέτεινεν ἐν τῷ ἐν Βρυξέλλαις συνεληθόντι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1923 πέμπτῳ διεθνείῳ συνεδρίῳ τῶν ἱστορικῶν

¹ Ἐν τῷ συνεδρίῳ ἡ ἐλληνικὴ ἐπιστῆμη ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τῶν τακτικῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας κ. κ. Ἀμάντου, Κεραμοπούλου, Παππούλια, Σωτηρίου, καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν, καὶ Ὁρλάνδου καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου, ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης κ. κ. Βογιατζίδου, Παπαδοπούλου, Λάσκαρη καὶ Σιγάλα, ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ. Κουκουλέ, τοῦ συντάκτου αὐτοῦ κ. Φουρλῆ καὶ ὑπὸ τοῦ πρῶην διευθυντοῦ τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης κ. Βολίδου. Ἄπαντες οὗτοι ἐποίησαντο ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀνακοινώσεις, οἱ δὲ πλεῖστοι μετέσχον καὶ συζητήσεων γενομένων ἐξ ἀφορμῆς ἀνακοινώσεων ἐτέρων μελῶν τοῦ συνεδρίου. Τοῦ συνεδρίου μετέσχεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐν Ἀθήναις ἐταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν ὁ ἐκ τῶν συμβούλων αὐτῆς κ. Λαμπρίης.

ἐπιστημῶν. Τῆς προτάσεως ταύτης γενομένης δεκτῆς, ἀπεφασίσθη ὅπως τὸ πρῶτον συνέδριον τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν συνέλθῃ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1924, ὡς χώρα δὲ τῆς συγκροτήσεως αὐτοῦ ὠρίσθη ἡ Ρουμανία, ἐκ φιλοφροσύνης βεβαίως πρὸς τὸν σχόντα τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην ἱστορικόν.

Τὸ συνέδριον τοῦ Βουκουρεστίου ἐκλήθη μὲν διεθνές, πράγματι ὅμως δὲν ἦτο διεθνές, καθόσον εἰς αὐτὸ δὲν προσεκλήθησαν εἰμὴ ἐπιστήμονες ἐκ τῶν συμμάχων κρατῶν καὶ ἐξ ἐκείνων ἅτινα εἶχον προσχωρήσει εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἀποκλεισθέντων πάντων τῶν λοιπῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπιστήμης καὶ ἰδίᾳ ἐκείνης ἣτις ἀπὸ τοῦ Niebuhr μέχρι τοῦ Krumbacher εἶχε καταστή ὁ φορεὺς τῆς ἐρεῦνης τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου κλάδου. Ἐὰν ὅμως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ συνέδριον δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, δὲν ὑστέρησε κατὰ τὰ λοιπὰ ἐν τῇ ἐπιτυχίᾳ αὐτοῦ ὡς ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου. Αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἔληξαν ὀρισθέντος τοῦ Βελιγραδίου ὡς ἔδρας τοῦ δευτέρου συνεδρίου, κατόπιν ἐπισήμου προσκλήσεως τῆς γιουγκοσλαβικῆς κυβερνήσεως. Οὕτω ἡ ἐπιθυμία πολλῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου ἐκείνου ὅπως ἴδωσι τὸ ἀμέσως ἐπόμενον συνεργούμενον ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα θὰ παρείχετο εὐκαιρία ἐπισκέψεως πολλῶν βυζαντινῶν μνημείων, ἔμεινεν ἀνεκπλήρωτος, καθόσον οἱ μετέχοντες τοῦ συνεδρίου Ἑλληγες κ. κ. Κουγέας καὶ Σωτηρίου, μὴ ἔχοντες ἐξουσιοδότησιν τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, δὲν ἐπεδίωξαν τὴν πραγματοποίησιν τῆς τοιαύτης ἰδέας, ἀλλ' ἠρκέσθησαν εἰς τὴν ἐκφρασθεῖσαν εὐχὴν ὅπως τὸ τρίτον συνέδριον συνέλθῃ ἐν Ἀθήναις.

Τὸ ἐν Βελιγραδίῳ συνέδριον, οὐ μόνον κατ' ὄνομα ἀλλὰ καὶ πράγματι ὄν διεθνές, συνεκέντρωσεν περὶ τοὺς τριακοσίους ἐπιστήμονας ἀπέναντι πεντήκοντα, οἵτινες εἶχον μετὰσχῆ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀναλόγως δὲ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Βελιγραδίῳ ἀνακοινώσεων ὑπερέβη τὰς ἐν Βουκουρεστίῳ γενομένας. Ἐκ τῶν ἀνακοινώσεων τούτων τινὲς μὲν ἐγένοντο ἐν συνεδρίασι τῆς ὀλομελείας, αἱ πλεῖστα δὲ πρὸ τῶν εἰδικῶν τμημάτων εἰς ἃς εἶχε διαιρεθῆ τὸ συνέδριον. Ἀπέναντι δύο τμημάτων, τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ, ἐξ ὧν εἶχεν ἀπαρτισθῆ τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ συνέδριον, ἡ διαίρεσις τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ ἀρχικῶς εἶχεν ὑπολογισθῆ εἰς ἔνδεκα τμήματα, ἅτινα κατωνομάζοντο ἐν τοῖς κατ' Ὀκτώθριον τοῦ 1926 ὑπὸ τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπείας ἀποσταλεῖσι προσκλητηρίοις. Ἐνεκα τοῦ ποσοῦ ὅμως καὶ τοῦ εἴδους τῶν ἀναγγελοθεισῶν ἀνακοινώσεων ὁ ἀριθμὸς τῶν τμημάτων περιωρίσθη ἐν τῷ ἐν Βελιγραδίῳ διανεμηθέντι ὀριστικῷ προγράμματι τοῦ συνεδρίου εἰς ἕξ, ἦτοι τῆς φιλολογίας, τῆς ἱστορίας, τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀρχαιολογίας, τῶν σχέσεων τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς βορείους γειτονικοὺς λαοὺς, καὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν δύσιν. Ἐκ τῶν τμημάτων δὲ τούτων τὸ πέμπτον, τὸ σλαβολογικὸν δηλονότι τμήμα, διηρέθη εἰς δύο, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἀφεώρα εἰς τὰς ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως

σχέσεις τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς βορείους γειτονικοὺς λαοὺς, τὸ δὲ εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς λαοὺς τούτους ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως. Ἡ σύμπτυξις αὕτη καλῶς μὲν ἐγένετο ἐφόσον δευτερεύοντες κλάδοι, ἀποτελέσαντες ἀρχικῶς ἴδια τμήματα, ὑπήχθησαν ἐν τῷ ὀριστικῷ προγράμματι εἰς τοὺς κυρίους κλάδους ἐξ ὧν εἶχον ἀποσπασθῆ, ἢ κατάργησις ὅμως τοῦ ἐν τῷ ἀρχικῷ προγράμματι ὑφισταμένου τμήματος τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου καὶ ἢ διὰ τοῦ ὀριστικοῦ προγράμματος ὑπαγωγῆ αὐτοῦ εἰς τὸ τμήμα τῆς ἱστορίας δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῆ, ἐφόσον εἶχον ἤδη ἀγγελθῆ ἱκαναὶ νομικαὶ ἀνακοινώσεις, ὡς ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ τονίσω ἐν συνεδρίῳ τοῦ ἱστορικοῦ τμήματος ἔχων ἐπίκουρον καὶ τὸν ἐν Παρίσις καθηγητὴν τῆς Νομικῆς κ. Collinet.

Ἄλλὰ πλὴν τούτου νομικαὶ τινες ἀνακοινώσεις ὑπήχθησαν εἰς τὸ τμήμα τῶν ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως σχέσεων τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς βορείους γειτονικοὺς λαοὺς, συνέπιπεν δὲ χρονικῶς πρὸς ἑτέρας νομικὰς ἀνακοινώσεις ὑπαχθείσας εἰς τὸ ἱστορικὸν τμήμα καὶ οὕτω ἢ ὑπὸ τῶν νομικῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου παρακολούθησις πασῶν τῶν νομικῶν ἀνακοινώσεων καθίστατο ἀνέφικτος, ὅπερ ἠνάγκασε τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ προκαλέσωσι μεταβολὴν τοῦ προγράμματος. Ἡ σύγκυσις αὕτη θὰ ἀπεσοδεῖτο ἐὰν ἐν τῷ ὀριστικῷ προγράμματι διετηρεῖτο τὸ ἀρχικῶς ὀρισθὲν τμήμα τοῦ βυζαντιακοῦ δικαίου, περιοριζομένου ἐν ἀνάγκῃ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνεδριῶν αὐτοῦ, ἐφόσον μάλιστα ἢ ὑπαρξῆς ἰδιαίτερου τοιοῦτου τμήματος ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τοῦ βυζαντιακοῦ δικαίου ἐπεβάλλετο, ἰδιαίτερον κεκτημένου ἀπέναντι τῶν λοιπῶν κλάδων τῆς βυζαντινολογίας αὐτοτέλειαν. Παρομοία τις σύγκυσις παρετηρήθη καὶ ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ τμήματι, καθόσον πλεῖσται ἀρχαιολογικαὶ ἀνακοινώσεις ὑπήχθησαν εἰς τὸ σλαβολογικὸν τμήμα.

Γλῶσσαι τοῦ συνεδρίου εἶχον ὀρισθῆ ἐν τοῖς κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1926 διανεμηθεῖσι προσκλητηρίοις ἢ γαλλικῆ, ἢ γερμανικῆ, ἢ ἀγγλικῆ, ἢ ἰταλικῆ, ἔτι δὲ καὶ ἢ ρωσικῆ, παραλειφθείσης τῆς ἑλληνικῆς, ὅπως δ' ἀτόπως ἐφόσον ἐπρόκειτο περὶ βυζαντινολογικοῦ συνεδρίου. Αἱ ἀνακοινώσεις ἐγένοντο κυρίως εἰς τὴν γαλλικὴν ἢ γερμανικὴν, ἃς ἠναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθῶσιν καὶ οἱ Ἕλληνες σύεδροι. Τὸ φιλολογικὸν ὅμως τμήμα τοῦ συνεδρίου, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ ἐν Παρίσις καθηγητοῦ κ. Pernot, ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν Ἕλληνος συνέδρου ὅπως αἱ ἐν αὐτῷ ἀνακοινώσεις καὶ συζητήσεις γίνωνται καὶ ἑλληνιστί, ἀφοῦ οἱ μετέχοντες αὐτοῦ οὐ μόνον κατενόουν τὴν ἑλληνικὴν ἀλλὰ πλεῖστοι ἠδύναντο καὶ ἑλληνιστί νὰ συνδιαλέγωνται.

Β'.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ὀλομελείᾳ ἢ ἐν τοῖς τμήμασι τοῦ συνεδρίου γενομένων ἀνακοινώσεων αἱ πλεῖσται ἀφεώρων εἰς εἰδικὰ ζητήματα ὀρισμένου ἐπιστημονικοῦ κλάδου,

τινές δὲ περιελάμβανον γενικωτέρας φύσεως θέματα, προάγοντα εἴτε τὴν καθόλου βυζαντινολογίαν εἴτε τὸ σύνολον ὠρισμένου τινὸς ἐπιστημονικοῦ κλάδου αὐτῆς. Ἐκ τῶν ἀνακοινωθέντων γενικωτέρας φύσεως θεμάτων θὰ διατρίψω δι' ὀλίγων περὶ ἐκεῖνα, ἅτινα πρέπει νὰ ἐπισύρῳσιν ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν τῆς ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας.

1. Τοιοῦτον θέμα ἀποτελεῖ ἐν πρώτοις ἡ ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ καθηγητοῦ τῆς γλωσσολογίας κ. Kretschmer γενομένη ἀνακοίνωσις περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐκδόσεως βυζαντινοῦ λεξικοῦ ἐπὶ τῇ βάσει ἀπάντων τῶν γνωστῶν μεσαιωνικῶν κειμένων. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως πλήρους ἐιδικοῦ λεξικοῦ εἶναι καταφανής, ἀφοῦ τὸ λεξικὸν τοῦ Du Cange, οὕτινος νέαν ἔκδοσιν παρασκευάζει ἡ Ἀκαδημία τῆς Πετροπόλεως, ἔτι δὲ καὶ τὸ λεξικὸν τοῦ Sophocles, δὲν δύνανται ν' ἀνταποκριθῶσι πλήρως εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν λογίων, ἅτε μὴ λαμβάνοντα ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς μέχρι τοῦδε γνωστὰς βυζαντινὰς πηγὰς. Τὸ φιλολογικὸν τμήμα τοῦ συνεδρίου ἀναγνωρίσαν τὰ ἀνωτέρω ὠρισεν ἐπιτροπὴν, εἰς ἣν ἐκ τῶν Ἑλλήνων μετέσχεν ὁ κ. Κουκουλές, ἣτις μελετήσασα ἰδιαίτερος τὸ ζήτημα εἰσηγήθη ἐν ἐπομένῃ συνεδρίᾳ τοῦ τμήματος τὴν γνώμην, ὅτι δυνατὸν θὰ ἦτο νὰ ἐκδοθῇ τὸ λεξικὸν τοῦτο τῇ ὕλικῇ συνδρομῇ τῶν ἔθνων τῶν ἐνδιαφερομένων διὰ τὰ βυζαντινὰ καὶ τῇ πνευματικῇ συμβολῇ κυρίως τῆς Ἑλλάδος. Τὸ τμήμα ἀποδεχθὲν τὴν γνώμην ταύτην ἐμονιμοποίησε τὴν εἰσηγηθεῖσαν ἐπιτροπὴν καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὴν τὴν σύνταξιν σχεδίου πρὸς ὃ θὰ προσαρμοσθῶσιν αἱ ἐργασίαι τοῦ λεξικοῦ. Τὰς ἀνωτέρω ἀπόψεις ἐνέκρινεν ἡ ὀλομέλεια τοῦ συνεδρίου. Σημειωτέον ὅτι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰρημένης ἀνακοινώσεως ἱκανὸς ἐγένετο λόγος καὶ περὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας τελούντος ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ διανείμαντος καὶ ἔντυπα τοῦ ἔργου δείγματα.

2. Ἄλλορον γενικῆς φύσεως θέμα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Κουκουλῆ γενομένη ἀνακοίνωσις περὶ τῆς ἀξίας ἣν ἔχουσιν αἱ βυζαντινὰ λαογραφικὰ ἔρευνα διὰ τὴν γνῶσιν τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἑλληνικῶν ἐθίμων ὡς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν δύνανται νὰ προαχθῶσιν αὐταὶ τῇ συνεργασίᾳ ὄλων τῶν βυζαντινολόγων. Πρὸς τοῦτο ἀφοῦ ὀρισθῶσιν ἀκριβῶς τὰ χρονικὰ ὄρια τῆς περιόδου ἣτις θὰ ἐρευνηθῇ ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως, πρέπει νὰ διαιρεθῇ ἔπειτα αὕτη εἰς διάφορα τμήματα καὶ νὰ ληφθῇ πρόνοια ὥστε αἱ πληροφορίαι αἱ ἀνήκουσαι εἰς ἓν τμήμα νὰ μὴ ἀποδίδωνται εἰς ἄλλο, ἐφόσον δὲν ἀνάγονται καὶ εἰς αὐτό. Πρὸς συγχέντρωσιν τῶν πληροφοριῶν σκόπιμον θὰ ἦτο νὰ ἐλαμβάνετο δι' ἐκάστην περίοδον ὡς βάσις εἰς ἣ καὶ δύο συγγραφεῖς, οἱ σπουδαιότατοι ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως, περὶ αὐτοὺς δὲ νὰ συνεκεντροῦντο αἱ τῶν συγχρόνων πληροφορίαι.

Ἐπειδὴ ἐπίσης ὁ περὶ τὴν βυζαντινὴν λαογραφίαν ἀσχολούμενος θὰ λαμβάνῃ τὰς πληροφορίας αὐτοῦ οὐχὶ μόνον ἐκ κειμένων ἀλλὰ καὶ ἐξ ἔργων τέχνης, διὰ τοῦτο ὠφελιμώτατον θὰ ἦτο νὰ ἐκδοθῇ λεύκωμα περιλαμβάνον, κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν καὶ κατὰ διάφορα λαογραφικὰ κεφάλαια κατατεταγμένας, εἰκόνας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, οἷον γάμου, ταφῆς, χορῶν, ἐνδυμάτων, οἰκίας, οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων, ἐργασία ἣν πρέπει νὰ ἐποπτεύσῃ ἐπιτροπὴ ἐκ λογίων περὶ τὴν μεσαιωνικὴν λαογραφίαν καὶ τέχνην ἀσχολουμένων. Χρησιμώτατον συμπλήρωμα τοῦ λευκώματος τούτου θὰ ἀπετέλει ἡ παράθεσις εἰκόνων εἰλημμένων ἐκ τοῦ νεοελληνικοῦ βίου καὶ μάλιστα τοῦ τῶν προσφύγων, οἵτινες διατηροῦσι ἀκόμη πλεῖστα ὑπολείμματα τοῦ βίου τῶν μεσαιωνικῶν ἡμῶν προγόνων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἐτονίσθη ἰδιαιτέρως καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐγκαίρου μελέτης τοῦ βίου τῶν προσφύγων ὡς καὶ τῆς λήψεως διαφόρων φωτογραφιῶν σχετικῶν πρὸς τὰ ἐνδύματα, τοὺς χορούς, τὰ οἰκιακὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη καὶ λοιπὰ πράγματα, ἅτινα τάχιστα θὰ ἐκλίπωσι. Τὰς μεσαιωνικὰς ταύτας λαογραφικὰς ἐρεῦνας, περὶ ὧν ἰδιαίτερον εἶχεν ἐπιδείξῃ ἐνδιαφέρον ὁ ἀείμνηστος σοφὸς ᾧτινι ὀφείλονται αἱ πρόοδοι τῶν ἐν Ἑλλάδι λαογραφικῶν ἐρευνῶν, ὁ Νικόλαος Πολίτης, ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις συνελθόντι κατὰ τὸ 1912 δεκάτῃ ἔκτῃ διεθνεῖ συνεδρίῳ τῶν Ἀνατολιστῶν, σπουδαίως δύνανται νὰ προαγάγῃσι τὰ ἐν Ἀθήναις λειτουργοῦντα δύο ἀρχεῖα, τὸ Λαογραφικὸν καὶ τὸ Λεξικογραφικὸν καὶ μάλιστα τὸ τελευταῖον διὰ τῆς πλουσίας συλλογῆς τῶν χειρογράφων αὐτοῦ, ἅτινα περιέχουσι πολύτιμον ὕλικόν οὐ μόνον γλωσσικόν ἀλλὰ καὶ λαογραφικόν.

Τὸ φιλολογικὸν τμήμα τοῦ συνεδρίου, ἐν ᾧ ἐγένετο ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη, διετύπωσε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τὴν εὐχὴν ὅπως ἐπεκτείνουσα αὕτη τὴν πρόνοιαν ἣν λαμβάνει περὶ τῶν νεοελληνικῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν διὰ τοῦ λαογραφικοῦ ἀρχείου, φροντίσῃ ὅπως συστηματικῶς καλλιεργηθῶσι καὶ αἱ βυζαντιναὶ λαογραφικαὶ ἔρευναι, ἀφοῦ τοιαύτη προσπάθεια κυρίως ἐν Ἑλλάδι δύνανται νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ἡ εὐχὴ αὕτη τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος ἐγένετο δεκτὴ καὶ ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τοῦ συνεδρίου.

3. Γενικῆς φύσεως ζήτημα, ὅπερ ἀνεκοίνωσεν ἐν τῇ ὀλομελείᾳ τοῦ συνεδρίου ὁ συνάδελφος κ. Σωτηρίου, εἶναι ἡ ἐκδοσις τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Σπυρίδωνος Λάμπρου συνταχθέντος λευκώματος τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Κατάλογον αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ἤδη ὁ Λάμπρος τῇ 1911 περιλαμβάνοντα 408 εἰκόνας ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Χλωροῦ μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν Παλαιολόγων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λάμπρου ἡ ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων αὐτοῦ ἐπιτροπεῖα ἀνέθεσεν εἰς τὸν κ. Σωτηρίου τὴν ἐκπόνησιν σχεδίου διαιρέσεως τοῦ ἔργου. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο θὰ κατανεμηθῇ τὸ ἔργον εἰς τέσσαρα μέρη, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον θὰ περιλαμβάνῃ τοὺς ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ αὐτοκράτορας (306 -

565), τὸ δεύτερον τοὺς μετ' αὐτὸν μέχρι τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο (565-867) τὸ τρίτον τοὺς ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων αὐτοκράτορας (867-1204), τὸ δὲ τέταρτον ὑποδιαιρούμενον εἰς δύο μέρη θὰ περιλάβῃ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας (1204-1260), τῆς Τραπεζοῦντος (1204-1462) καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἀνακτῆσεως αὐτῆς ἀπὸ τῶν Λατίνων μέχρι τῆς ἀλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1260-1453), ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τοὺς δεσπότης τῆς Ἡπείρου (1204-1460) καὶ τοῦ Μιστραῖ (1259, 1349-1460). Τῶν μερῶν τούτων θὰ προηγήται εἰσαγωγὴ περιλαμβάνουσα τὰς ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς συνεδρίοις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Καίρου γενομένας περὶ τοῦ ἔργου τούτου ἀνακοινώσεις τοῦ Λάμπρου, ἔτι δὲ καὶ μελέτας ἀφορώσας εἰς τὴν σπουδαιότητα τῶν νομισμάτων διὰ τὰς εἰκόνας τῶν αὐτοκρατόρων, εἰς τὴν αὐθεντικότητα τῶν διασωθεισῶν εἰκόνων αὐτῶν καὶ εἰς τὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν πρωτοτύπων καὶ τῶν μεταγενεστέρων ἀντιγράφων. Εἶναι δ' ἀπαραίτητοι αἱ μελέται αὗται καθόσον ὁ ἀληθινότητος συγγραφεὺς κατέλιπεν δυστυχῶς ἡμιτελὲς τὸ μνημειῶδες αὐτοῦ ἔργον. Οὕτω οὐ μόνον αἱ εἰς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς ἀπαντῶσαι ἐνίοτε δὲ αὐθεντικαὶ περιγραφαὶ τοῦ προσώπου αὐτοκρατόρων ἐλλείπουσιν, ἀλλ' οὐδ' ἡ ἀναγκαία σύγκρισις ἐγένετο τῶν προσωπογραφιῶν πρὸς τὰς ἐπὶ βυζαντινῶν νομισμάτων εἰκόνας.

Τὸ εἰρημένον σχέδιον τοῦ κ. Σωτηρίου, ἐκτυπωθὲν ἐπιμελεῖα τῆς κ. Α. Λάμπρου, τῆς ἐριτίμου χήρας τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου, ἣτις μετ' ἀκαταβλήτου ζήλου ἐργάζεται πρὸς ἐπίτευξιν τῆς δημοσιεύσεως τῶν καταλοίπων αὐτοῦ, διενεμήθη εἰς τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου, ὁ δ' ἐπιφανὴς βυζαντινολόγος κ. Heisenberg, προεδρεύων τῆς τελευταίας συνεδρίας τῆς ὀλομελείας, εἰσαγαγὼν δ' ἐν αὐτῇ τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ ἐξάρας τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου τοῦ ἐκλιπόντος Ἑλληνοσσοφοῦ, συνέστησεν ὅπως οἱ εἰδικοί, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸν δημοσιευθέντα κατάλογον, παράσχωσιν συμπληρωματικὰς πληροφορίας περὶ τῶν προσωπογραφιῶν τῶν αὐτοκρατόρων, ἵνα οὕτω ἐπιτευχθῇ ἡ κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀρτιωτέρα ἐμφάνισις τοῦ ὅλου ἔργου. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ἀνάγκη ν' ἀπασχοληθῇ ἰδιαιτέρως ἡ ἡμετέρα Ἀκαδημία.

4. Ἔτερον γενικῆς φύσεως ζήτημα εἶναι τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Corpus τῶν βυζαντινῶν ἐγγράφων. Τῆς ἐκδόσεως τοιούτων ἐγγράφων ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ 1860 οἱ Miklosich καὶ J. Muller ὑπὸ τὸν τίτλον *Acta et diplomata Graeca medii aevi*, πλὴν τὸ ἔργον αὐτῶν διεκόπη τῷ 1886, ἐξ μόνον ἐκδοθέντων τόμων. Ἐπηκολούθησαν τρεῖς ἄλλαι συλλογαὶ τοῦ Trinchera, τοῦ Cusa καὶ τοῦ Spata, περιωρισμένου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον περιεχομένου, οἱ τύποι βυζαντινῶν συμβολαίων ἄτινα ἐδημοσίευσεν τῷ 1877 ὁ Σάθας ἐν τῷ 5^ῳ τόμῳ τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἡ ἔναρξις τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγγράφων τοῦ Ἄθω ὑπὸ τοῦ Petit, Regel-Kurts καὶ Korablev ἐν τοῖς παραρτήμασι τοῦ 10^{ου}, 12^{ου}, 13^{ου}, καὶ 17^{ου}, τόμου

τῶν Βυζαντινῶν Χρονικῶν. Τὴν συστηματικὴν ὁμῶς ἐπεξεργασίαν καὶ ἐν αὐτοτελεῖ συλλογῇ ἔκδοσιν τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταγενεστέρων ἑλληνικῶν ἐγγράφων προέτεινε τῷ 1900 ἡ βαυαρικὴ Ἀκαδημία τῇ Association internationale des Academies, ἣτις ἀποδεχθεῖσα κατ' ἀρχὴν τὴν πρότασιν ἀπεφάσισεν ὅπως αὕτη εἰδικώτερον μελετηθῆ συντασσομένου καὶ προγράμματος τοῦ καθόλου ἔργου. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Μονάχου καὶ τῆς Βιέννης Krumbacher καὶ Jirecek, ἀναλαβόντες τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος τούτου, ἐδημοσίευσαν αὐτὸ τῷ 1903 μετὰ καταλόγου τῶν ἐγγράφων, συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Marc καὶ συμπληρωθέντος ὑπὸ τοῦ Λάμπρου, ὑπὸ τὸν τίτλον Plan eines Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neuzeit. Συμπληρώσεις τοῦ καταλόγου ἐδημοσίευσεν ὁ Marc, ὁ Παπαδόπουλος Κεραμεὺς καὶ ὁ Βέης ἐν τῷ 13^ο, 14^ο καὶ 15^ο τόμῳ τῆς Byzantinische Zeitschrift. Ἡ Association internationale des Academies ἐν τῇ συνελεύσει αὐτῆς τοῦ ἔτους 1904 ἐπέδοκίμασε τὸ ἀνωτέρω πρόγραμμα, ἀνακοινωθὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Krumbacher καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὰς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου καὶ τῆς Βιέννης τὴν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου. Ἄλλ' ἐν τῇ ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ 1907 γενομένη συνελεύσει αὐτῆς ἡ Association ἀπεφάσισεν ὅπως ἡ ἐργασία κατ' ἀρχὰς περιορισθῆ εἰς τὴν ἔκδοσιν καταλόγου τῶν ἐγγράφων. Οὕτω τὸ ὅλον ἔργον, ἐπιγραφόμενον Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neuen Zeit, θὰ ἀποτελεσθῆ ἐκ δύο κυρίως μερῶν, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον θὰ περιλαμβάνῃ τοὺς καταλόγους (Regesten) τῶν ἐγγράφων, τὸ δὲ δεύτερον τὰ κείμενα αὐτῶν. Ἐκαστον τῶν δύο τούτων μερῶν διαιρεῖται εἰς πέντε τμήματα περιλαμβάνοντα ἰσαριθμούς κατηγορίας ἐγγράφων, ἧτοι αὐτοκρατορικά, πατριαρχικά, ὑπαλληλικά καὶ λοιπὰ πλὴν τῶν πατριαρχικῶν ἐκκλησιαστικά, καὶ ἰδιωτικά. Ἐκ τοῦ πρώτου τμήματος, ἀποτελεσθησομένου ἐκ πέντε μερῶν ἐξεδόθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Dölger τῷ 1924 τὸ πρῶτον περιλαμβάνον κατάλογον τῶν ἀπὸ τοῦ 565-1025 αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων, τῷ δὲ 1925 τὸ δεύτερον περιλαμβάνον κατάλογον τῶν ἀπὸ τοῦ 1025-1204. Ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐκδόσεως τοῦ καταλόγου, ἰδίᾳ δὲ ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν τούτων τῶν κειμένων τῶν ἐγγράφων, φανερὸν εἶναι ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ ἄνευ διεθνοῦς συνεργασίας. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ὀργανώσεως τῆς συνεργασίας ταύτης θ' ἀσχοληθῆ κατ' ἀπόφασιν τῆς ὀλομελείας τοῦ συνεδρίου, ληφθεῖσαν τῇ προτάσει τοῦ κ. Heisenberg, διεθνῆς ἐπιτροπεία ἐν ἣ τὴν Ἑλλάδα ἀντιπροσωπεύει ὁ συνάδελφος κ. Ἄμαντος.

5. Ἡ δημοσίευσις τῶν βυζαντινῶν ἐγγράφων, πλὴν τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ καθόλου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἰδιαιτέραν ἔχει ἀξίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου. Τὰ δὲ ἰδιωτικά ἐγγράφα, παρουσιάζοντα αὐτὴν αὐτὴν τὴν ἔννομον σχέσιν ὡς συγκεκριμένον παράδειγμα τῆς ἀφηρημένης θεωρίας,

ἀποτελοῦσι σπουδαιότητην πηγὴν οὐ μόνον τοῦ ἐν τῷ βυζαντιακῷ ἑλληνισμῷ ἰσχύοντος ἐπίσημου δικαίου ἀλλ' ἰδίᾳ τοῦ δημῶδους, ὅπερ ὡς γνωστὸν δὲν εἶναι εἰμὴ ἑλληνικὸν δίκαιον. Παρὰ τὰς νομικὰς ὅμως αὐτοῦ πηγὰς, εἰς ἃς ἀνήκουσι καὶ τὰ ἔγγραφα, τὸ βυζαντιακὸν δίκαιον ἔχει, ὡσπερ καὶ τὸ ῥωμαϊκόν, καὶ τὰς φιλολογικὰς αὐτοῦ πηγὰς, ἧτοι τὰς λοιπὰς πηγὰς τῆς καθόλου ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ἐφόσον ἀπαντᾷ ἐν αὐταῖς νομικὸν ὕλικόν. Περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς περισυλλογῆς τῶν φιλολογικῶν πηγῶν τοῦ βυζαντιακοῦ δικαίου ὠμίλησα ἐν τῷ ἱστορικῷ τμήματι τοῦ συνεδρίου καὶ ἐξῆρον τὴν ἀξίαν αὐτῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντιακοῦ δικαίου ἐν γένει, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ δημῶδους δικαίου. Τὸ τμήμα ἀποδεχθὲν τὰς ἀπόψεις μου ταύτας συνέστησε τὴν περισυναγωγὴν τοῦ ἐν τῇ βυζαντιακῇ φιλολογίᾳ νομικοῦ ὕλικου εἰς τὴν ὀλομέλειαν τοῦ συνεδρίου, ἧτις ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῆς συνεδρίᾳ ἐπεκρότησε τὴν πρότασιν, ἐφ' ἧς ἐπιφυλάσσομαι ν' ἀσχοληθῶ ἰδιαιτέρως.

6. Πλὴν τῶν γενικῶν τούτων θεμάτων, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἐν τῷ συνεδρίῳ, διενεμήθη εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ λίαν ἐνδιαφέρουσα πρότασις τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης καθηγητοῦ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας κ. Cantarelli, περὶ ἧς ἄγνωστον διατὶ δὲν ἠσχολήθη ἡ ὀλομέλεια. Ἡ πρότασις αὕτη ἀφείρωρα εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν ἐν διαφόροις δημοσιεύμασι ἐγκατεσπαρμένων βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν καὶ τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν ἐν ἐνιαίᾳ συλλογῇ ὑπὸ τὸν τίτλον *Corpus inscriptionum byzantinorum*. Τὸ *Corpus* τοῦτο συντασσόμενον ἐν λατινικῇ γλώσσῃ θὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὸ *Corpus inscriptionum latinorum* τῆς βερολινίας Ἀκαδημίας. Τῶν καθέκαστον ἐπιγραφῶν κατατασσομένων ἐν αὐτῷ γεωγραφικῶς, τὰ κράτη ἅτινα ἀπετέλεσαν ποτὲ ἐπαρχίας τῆς βυζαντινῆς αυτοκρατορίας θὰ συλλέξωσι διὰ τῶν Ἀκαδημιῶν αὐτῶν τὰς ἐπιγραφὰς τῆς οἰκείας περιφερείας, ὧν ἡ τελικὴ ἐπεξεργασία καὶ κατάταξις πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ *Corpus* θὰ ἀνατεθῇ εἰς Ἀκαδημίαν ὀρισθησομένην ὑπὸ τῶν Ἀκαδημιῶν, αἵτινες θὰ συμπράξωσι κατὰ τὰ ἀνωτέρω πρὸς περισυλλογὴν τῶν ἐπιγραφῶν. Ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη εἶναι ἀτελὴς ἐφόσον δὲν προνοεῖ περὶ τῆς περισυλλογῆς καὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν προερχομένων ἐκ τόπων ἀνηκόντων εἰς κράτη μὴ ἔχοντα Ἀκαδημίαν. Σημειωτέον ὅτι τὸ ἐν Ἀθήναις συνελθὸν τῷ 1905 πρῶτον ἀρχαιολογικὸν συνέδριον εἶχεν ἀποδεχθῆ παρομοίαν πρότασιν τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς περὶ δημοσιεύσεως *Corpus inscriptionum christianorum*, ἐκφράσαν συγχρόνως τὴν ἐλπίδα ὅτι τὴν σχετικὴν φροντίδα θὰ ἀναλάβῃ ἡ εἰρημένη σχολὴ καὶ ἡ Académie des inscriptions¹.

¹ Βλ. *Comptes rendus du Congrès internationale d' Archéologie, 1re Session Athènes 1905* σελ. 379 καὶ *Byzantinische Zeitschrift* 15 σελ. 496 ἐπ.

Γ'.

Ἐξαντλήσας τὰ σπουδαιότερα τῶν γενικῶν ζητημάτων περὶ ὧν ἡσυχολήθη τὸ συνέδριον καὶ ἄτινα ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσι τὴν ἑλληνικὴν Ἀκαδημίαν, δὲν δύνανται νὰ περατώσω τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην προτοῦ ἀσχοληθῶ καὶ περὶ γενικωτέρων τινῶν κατευθύνσεων τοῦ συνεδρίου, ἀφορωσῶν εἰς τὸν διεθνή καὶ ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐν αὐτῇ συμμετοχὴ καὶ ἐπιστημόνων προερχομένων ἐκ χωρῶν, αἵτινες εἶχον ἀποκλεισθῆ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ συνεδρίου, προσέδωκεν εἰς τὸ ἐν Βελιγραδίῳ πραγματικὸν διεθνὴ χαρακτήρα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ ἦτο ἐπαρκὲς ἐφόσον πρὸς τὸ διεθνὲς τοῦ χαρακτήρος δὲν συνεβάδιζε καὶ ὁ ἐντὸς αὐστηρῶς ἐπιστημονικῶν ὁρίων περιορισμὸς τῶν κατευθύνσεων τοῦ συνεδρίου, ὅστις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ πανηγυρικῇ ἐνάρξει αὐτοῦ, τῇ γενομένῃ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως τῶν Γιουγκοσλάβων, τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, τῶν πρεσβευτῶν τῶν ξένων κρατῶν καὶ πολλοῦ κόσμου, ἰδίᾳ φοιτητικῷ, ἐφάνη ὑφιστάμενος ἀξιοσημείωτον κλονισμὸν ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς ζωηρότητος μεθ' ἧς ἐγένοντο δεκταὶ αἱ προσφωνήσεις τῶν σλάβων ἀντιπροσώπων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Βουλγάρου καὶ τοῦ Ρώσου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὑποδοχὴν ἧς ἔτυχον αἱ προσφωνήσεις τῶν λοιπῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἰταλοῦ καὶ τοῦ Ἑλλήνου.

Ἐν τούτοις ἡ Ἑλλάς, ὡς δὲν παρέλειψε νὰ ἐξάρη ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς, κληρονόμος οὕσα καὶ αὕτη καὶ θεματοφύλαξ τοῦ μεγαλειώδους μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ, ὃν ἐδημιούργησαν οἱ πρόγονοι αὐτῆς, καὶ ὅστις ὁτὲ μὲν ὡς αἰγαιὸς, ὁτὲ ὡς ἑλληνικὸς ὁτὲ δὲ ὡς βυζαντινὸς ἐτήρησεν ἄσθεστον τὴν λαμπάδα τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, προσῆλθεν ἐμπορομένη τῶν βυζαντινῶν αὐτῆς ἀναμνήσεων, ὅπως χαιρετίση συνέδριον ὑπερμετὰ πεφωτισμένου ζήλου καὶ ἐμβριθοῦς ἐπιστημονικῆς γνώσεως ἀσχολεῖται περὶ μεγάλην περίοδον τῆς ἱστορίας τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ζωηρῶς συναισθανομένη τὴν ἀξίαν τῆς βυζαντινολογίας ἡ Ἑλλάς, ἐξηκολούθησεν λέγων ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς, μετ' εὐγνωμοσύνης χαιρετίζει τὰ μέλη συνεδρίου συμβάλλοντος εἰς τὴν σπουδὴν πολιτισμοῦ ἀμέσως συνδεομένου πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, παρασχοῦσα δὲ ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν οὐκ ὀλίγας πολυτίμους ἀποδείξεις τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ἐπιδόσεως ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου τῶν ἐρευνῶν, εἶναι εὐτυχῆς δυναμένη νὰ ὑποβάλῃ τῷ συνεδρίῳ ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τινῶν τῶν περὶ τὴν βυζαντινολογίαν ἀσχολουμένων Ἑλλήνων.

Αἱ ἐκδηλώσεις ἐκεῖναι ὑπερβολικῆς ζωηρότητος, εἰς ἐξωτερικοὺς ὀφειλόμεναι ὅρους τοπικοῦ περιβάλλοντος, δὲν ἦσαν ἱκαναὶ ν' ἀλλοιωσῶσι τὸν χαρακτήρα τοῦ συνεδρίου, ἐφόσον οἱ μετέχοντες αὐτοῦ ἐπιστήμονες δὲν προετίθεντο νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ ἔργα ἀλλότρια τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν. Ἄλλως βεβαίως θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα ἐφό-

σον ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ συνεδρίου ἐπεζητεῖτο διάφορος τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ ἀποστολῆς σκοπός, παρουσιαζομένου ἐν παραδείγματι τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ὡς αὐτοτελοῦς καὶ ἀσχέτου πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ καθόλου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τοιοῦτόν τι ἐπεχείρησεν ἐν τῷ μέτρῳ τῆς εἰδικότητος αὐτοῦ νὰ ὑπαινιχθῆ ὁ ἐν Σόφια καθηγητῆς καὶ πρῶην Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Bobceν, εἰπών, ἐν ἀνακοινώσει αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἀποδοχῆς τοῦ βυζαντιακοῦ δικαίου, ὅτι τοῦτο ἀνατολικὸν δίκαιον πρέπει νὰ καλῆται, ἀλλ' ἀντεκρούσθη ὑπ' ἐμοῦ ἀποδείξαντος τὸ ἀνερμάτιστον τῆς παραδόξου ταύτης γνώμης, ἀπέναντι τοῦ ἀναμφισδητήτου γεγονότος καθ' ὃ τὸ βυζαντιακὸν δίκαιον ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον περίοδον τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου.

Ἐξαιρουμένων τῶν τοιούτων τάσεων, ἐφόσον μάλιστα αὗται μεμονωμένοι οὔσαι δὲν εὔρον ἐκδηλωμένην τινὰ ἀπήχησιν, τὸ ἐν Βελιγραδίῳ συνέδριον οὐ μόνον ἀνταπεκρίθη εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ προορισμὸν ἀλλ' ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ἀπέβη ἀξιόλογος παράγων τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐκδηλουμένης τάσεως πρὸς ἐπικοινωνίαν τῶν λαῶν, συντέλεσεν εἰς τὴν κατεύνασιν ὑφισταμένης ἐχθρότητος ἢ εἰς τὴν σύσφιγξιν ὑπαρχούσης φιλίας. Τὸ κορύφωμα ὅμως τῆς ἐξάρσεως αὐτοῦ εἰς ἐνιαίαν κοινωνίαν ἐπιστημόνων, κοινῶν ἐμπορουμένων ἰδεῶν καὶ μὴ διῖσταμένων ἐξ ἔθνικῶν, πολιτικῶν ἢ ἄλλων αἰτίων, ἀπετέλεσεν ἐν τῇ τελευταίᾳ τῆς ὀλομελείας συνεδρία ἢ στιγμῇ καθ' ἣν, προκειμένου νὰ καθορισθῆ ἡ ἔδρα τοῦ ἐπομένου συνεδρίου, ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ προεδρεύοντος καθηγητοῦ κ. Heisenberg ἢ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοῦ ἀντιπροσώπου κατ' ἐντολὴν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως γενομένη πρόσκλησις ὅπως τὸ τρίτον συνέδριον συνέλθῃ ἐν Ἀθήναις, ἣτις ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὴ ὑπὸ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου.

Καὶ ὅταν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, καθ' ἣν τὸ ἐπόμενον συνέδριον θὰ συνέλθῃ ἐν Ἀθήναις τῷ 1930, ἔλαβον τὸν λόγον διὰ νὰ εὐχαριστήσω τὸν Βασιλέα τιμήσαντα διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, διὰ νὰ συγχαρῶ τὸ προεδρεῖον τῆς ὀργανωτικῆς τοῦ συνεδρίου ἐπιτροπείας εὐστόχως διεξαγαγὸν τὴν ἀναληφθεῖσαν ἐντολήν, καὶ τὸν σχόντα τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγκροτήσεως τοιούτων εἰδικῶν συνεδρίων καθηγητῆν κ. Jorga, διὰ νὰ εὐχαριστήσω τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἔδρας τοῦ τρίτου συνεδρίου, διὰ νὰ ἐκφράσω τὴν ἐλπίδα ὅτι τοῦτο μὲν θὰ καταστῆ ἀντάξιον τῶν δύο προηγουμένων, ἢ δ' ἑλληνικὴ φιλοξενία δὲν θὰ ὑπολειφθῆ τῆς ὑπὸ τῶν Ροῦμάνων καὶ Σέρβων ἐπιδειχθείσης, δὲν παρέλειψα ἰδιαίτερος νὰ ἐξάρω τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ λήξαντος ἀπὸ τῆς διπλῆς ἀπόψεως πάσης διεθνοῦς συνεδρίου ἀποστολῆς, ἰσχυρᾶς τοὔτέστιν ὠθήσεως εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας καὶ ἀναπτύξεως στενῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν.